

Nr 12.

Ankom till Riksdagens kansli den 10 juli 1914 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om åtgärder för större skyndsamhet i fråga om inställande för häradsrätt av personer, som häktats för brott.

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Lindhagen, Söderbergh*, Stärner, Gezelius, greve Lagerbjelke, Alexanderson, greve Spens, Dahl, Fagerlin, Pettersson i Södertälje, Pettersson i Bjälbo, Schotte, Persson i Norrköping, Igel* och Holmdahl.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Lagutskottet har till behandling förehaft en av *justitieombudsmannen* i den av honom till innevarande riksdag avgivna ämbetsberättelse gjord framställning av följande lydelse:

»I förordningen den 10 april 1810 är stadgadt, att domaren på landet bör hålla rannsaking med häktade personer inom tre veckor, efter det domaren fått underrättelse om häktningen. *Justitieombudsmannens framställning*

På senare tider hafva flera gånger förslag väckts om ändring i detta gamla stadgande. Så föreslog Kungl. Maj:t i sitt vid 1886 års riksdag framlagda stora förslag till lag angående vissa delar af rättegången i brottmål, att rannsakingen i regeln skulle börjas inom tio dagar, efter det hos häradsrätten eller domaren anmälts, att målet mot den häktade hänskjutits till domstol. Detta förslag blef dock af Riksdagen afslaget. Vid 1900 års riksdag behandlades frågan ånyo, men äfven då förföll densamma.

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 9 saml. 12 häft. (Nr 12.) 1

Sedermera aflät emellertid Riksdagen den 13 april 1904 till Kungl. Maj:t en skrivelse med begäran om ett förslag till lagbestämmelser, ägnade att åstadkomma större skyndsamhet, än nu råder, beträffande för brott häktade personers inställande för domstol och företagande af fortsatt rannsaking med dessa personer, där sådan rannsaking erfordras. Och i denna skrivelse anförde Riksdagen i ifrågavarande hänseende, att den i 1810 års förordning stadgade tiden af tre veckor borde kunna minskas till fjorton dagar, dock med undantag för vissa orter inom landet, där tiden fortfarande borde få utsträckas till tre veckor.

I samma 1904 års skrivelse framställde Riksdagen i öfrigt följande önskemål. Riksdagen erinrade om den fara för den personliga frihetens obehöriga kränkning, som vore förenad därmed, att lagen ej fastställt någon bestämd tid, utöfver hvilken anmälan till domstol om häktnings verkställande ej finge uppskjutas. Och förklarade Riksdagen sig anse, att såsom allmän regel borde härutinnan stadgas, att anmälan om häktning borde utan uppskof göras hos vederbörande domstol. Undantagsvis borde dock ett anstånd af fjorton dagar vara medgifvet samt med afseende å särskildt vidlyftiga och invecklade rannsakingar ett något längre anstånd. Vidare uttalade Riksdagen sig för, att rådstufvurätt, som nu enligt 1810 års förordning är skyldig att företaga rannsaking med häktad person inom åtta dagar efter det anmälan om häktningen ingått, borde redan inom fyra dagar efter nämnda anmälan hålla rannsakingen. Därjämte borde enligt Riksdagens mening bestämmelser meddelas äfven om den tid, inom hvilken underrätt borde fortsätta rannsaking med häktad person, därest målet behöfde uppskjutas.

Det genom 1904 års skrivelse hos Kungl. Maj:t anmälda ärendet är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende. Af Kungl. Maj:t i ärendet infordrade utlåtanden från öfverståthållarämbetet och Konungens befallningshafvande i länen hafva emellertid inkommit tillika med ett flertal af öfverståthållarämbetet och vissa befallningshafvande införskaffade yttranden från andra myndigheter. Af den sålunda verkställda utredningen bekräftas hvad Riksdagen i sin skrivelse själf uttalade, nämligen att den föreliggande frågan ej kunde på ett fullt tillfredsställande sätt lösas utan i samband med en reform af den svenska straffprocessen i dess helhet, men utredningen gifver ock vid handen, att den af Riksdagen nu ifrågasatta reformen sannolikt kommer att stöta på stora svårigheter. Många skiftande förslag framläggas i ämnet af de hörda myndigheterna. Öfverståthållarämbetet framhåller såsom sin mening, att man ej kan stanna vid de af Riksdagen framförda önskemålen, utan att en mera omfattande reform måste anses påfordrad, i hvilket hänseende öfverståthållarämbetet

förordar, att för Riksdagen måtte framläggas förslag till lag om förberedande undersökning i brottmål samt om häktning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvanberörda år 1886 framlagda förslag. Öfverståthållarämbetet anför härom, bland annat, följande: »Att inskränka förändringen till bestämmelse angående den tid, inom hvilken anmälan om häktning skall göras hos domstol, samt förkortning af den tid, inom hvilken rannsaking skall af domstol företagas och, där så erfordras, fortsättas, synes mindre tjänligt. Det erkända behovet af fullständigare och bättre föreskrifter fylles uppenbarligen icke därmed. Det blir ock svårt att öfverskåda, hvilken verkan en sådan ändring af en eller annan föreskrift kommer att medföra. I allmänhet torde det väl få erkännas, att såväl det allmänna som den häktades bästa mest tillgodoses därigenom, att de förhållanden, som röra brottet, utredas och den bevisning, som finnes, samlas och ordnas, innan rannsakingen af domstolen företages. Därigenom främjas just möjligheten af en snabb och fullständig rannsaking i målet. Så vidt möjligt undvikas därvid uppskof med dess afdömande.» — Af flera utaf de hörda myndigheterna upptages till behandling den i Riksdagens skrifvelse ej alls berörda frågan om rätt att anhålla och taga i förvar för brott misstänkta personer, och framhålles i flera yttranden nödvändigheten däraf, att lagbestämmelser i detta ämne utfärdas. Konungens befallningshafvande i Malmöhus län uttalar härutinnan, att han finner frågan, huruvida en för brott misstänkt person får före häktningen tagas i förvar för den förberedande undersökningen, huru länge han får för detta ändamål kvarhållas, hvarest han under tiden skall förvaras och huru därunder skall med honom beträffande hans underhåll och i andra afseenden förfaras, vara vida mera beaktansvärd än spörsmålet om tiden, inom hvilken anmälan om häktningen skall göras hos domstolen. Öfverhufvud får man af myndigheternas i ärendet afgifna yttranden den uppfattningen, att det af Riksdagen till Kungl. Maj:t hänskjutna ärendet i själfva verket är af större omfattning än af Riksdagens skrifvelse synes framgå, och att frågan om förundersökningens rätta ordnande är en under nuvarande förhållanden mycket svårlöst fråga. Det har därför synts mig vara att befara, att de af Riksdagen i 1904 års skrifvelse ifrågasatta lagbestämmelserna ej skola komma till stånd förrän i sammanhang med den stora rättegångsreformen, och att den nu föreslagna reformen följaktligen skall uppskjutas till en oviss framtid. Och med anledning häraf har jag trott mig böra genom förevarande framställning underställa Riksdagens pröfning, huruvida det ej kunde anses lämpligt att snarast möjligt och oberoende af mera svårlösta frågor söka åstadkomma en ändring af ofvanberörda bestämmelse i 1810 års förordning, att rannsaking med häktad person

skall af häradsrätt företagas inom tre veckor, efter det domaren erhållit underrättelse om häktningen. Det af Riksdagen härutinnan väckta förslaget om förkortning af nämnda tid till fjorton dagar har vunnit understöd af nästan alla länsstyrelserna, och den reformen är ju äfven synnerligen enkel att genomföra. Enligt Riksdagens förslag skulle, såsom ofvan nämnts, för vissa orter tre veckors anstånd fortfarande medgifvas. En närmare undersökning härutinnan skulle emellertid otvifvelaktigt komma att visa, att ett längre anstånd än fjorton dagar endast i ett fåtal domsagor finge anses behöfligt. — Jag har ansett mig ej böra här upptaga frågan om en motsvarande ändring af 1810 års förordning, så vidt angår rådstufvurätternas rannsakingar med häktade personer, emedan flera länsstyrelser under åberopande af, såsom det synes, goda skäl afstyrkt Riksdagens framställning i denna del.

Vid bedömandet af frågan om förkortning af den för landsbygden i förevarande hänseende gällande tiden af tre veckor bör ihågkommas, att garantierna mot obehöriga häktningar i vårt land icke äro mycket starka. Det måste därför vara af synnerlig vikt, att domstolen så snart som möjligt sättes i tillfälle att pröfva häktningsåtgärdens laglighet. Förhållandena kunna för öfrigt vara sådana, att häktningen väl kan anses hafva varit med skäl företagen, men domstolen i allt fall på grund af det förändrade skick, hvari saken för domstolen föreligger, finner skäl att lösgifva den häktade. Äfven med hänsyn till sådana fall är det uppenbarligen angeläget, att häktade personer skyndsammast inställas inför domstol.

Den af Riksdagen i förevarande hänseende ifrågasatta förkortningen af den i 1810 års förordning stadgade tiden af tre veckor till fjorton dagar kan visserligen synas ej vara mycket afsevärd. Men då genom en sådan ändring med säkerhet skulle vinnas, att årligen många häktade personer, för hvilkas kvarhållande i häkte laga skäl ej föreligga, skulle blifva af häradsrätterna lösgifna flera eller färre dagar tidigare än hvad nu är fallet, och då för öfrigt ingen för brott häktad person, han må vara skyldig eller oskyldig, bör hållas i rannsakingshäkte längre än nödigt är, borde en dylik enkel reform ej behöfva ytterligare fördröjas år efter år. Enligt hvad som blifvit upplyst under förevarande ärendes tidigare behandling inom Riksdagen lösgåfvo häradsrätterna vid första rannsakingen 266 häktade personer år 1896, 246 år 1897 och 307 år 1898. Denna statistik är visserligen numera tämligen gammal, men någon anledning finnes nog ej att antaga, att förhållandena i ifrågavarande hänseende på senare tider väsentligen förändrats i sådan riktning, att nämnda siffror nu skulle vara för höga. Tvärtom torde med föranledande af lagen den 22 juni 1906 angående villkorlig straffdom under de senare åren ännu

flera häktade personer hafva blifvit frigifna vid första rannsakingen än förut. Nu förhåller det sig naturligtvis så, att många af de häktade personer, som af häradsrätt lösgifvas vid första rannsakingen, då varit häktade allenast en eller ett par veckor eller kanske allenast några dagar. En förkortning från tre veckor till fjorton dagar af tiden, inom hvilken domen måste efter underrättelse om häktningen hålla rannsaking med den häktade, skulle således ingalunda i alla de fall, då häktad person af häradsrätt lösgifves vid första rannsakingen, hafva någon betydelse. Men det kan, såsom ofvan anförts, med visshet antagas, att en dylik förkortning af berörda tid skulle årligen för ett stort antal häktade personer, som af häradsrätt frigifvas vid första rannsakingstillfället, betyda en förkortning af deras häktnings tid, det vill med andra ord säga en minskning af det oförskylda lidande, som de nu måste underkasta sig i följd af den ofullkomlighet, som vidlåder vår processlagstiftning.

På flera orter inom landet råder den seden, att då någon häktas, som skall rannsakas vid häradsrätt, vederbörande åklagare ej direkt underrättar häradschefingen om häktningen, utan sänder meddelandet härom till Konungens befallningshafvande, som i sin ordning underrättar häradschefingen. På sådant sätt fördröjes ju på dessa orter i många fall den första rannsakingen onödigtvis. Det synes därför vara skäl att i sammanhang med den ifrågasatta ändringen af 1810 års förordning föreskrift meddelas därom, att häradschefingen omedelbart skall af åklagaren underrättas om häktningen. I skrifvelse den 31 december 1902 har dåvarande justitieombudsmannen gjort en framställning till Kungl. Maj:t i sådant syfte, och är det ärendet på Kungl. Maj:ts pröfning beroende.

Skulle, på sätt ofvan ifrågasatts, bestämmelser varda utfärdade till åstadkommande af större skyndsamhet beträffande häktade personers inställande för häradsrätt, kunde i sammanhang därmed lämpligen bestämmelser meddelas om den tid, inom hvilken underrätt bör fortsätta rannsaking med häktad person, därest icke särskilda omständigheter påkalla längre uppskof. Härom saknas stadganden för närvarande.

På grund av hvad jag anført får jag härmed vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, ägnade att åstadkomma större skyndsamhet än nu råder, i fråga om inställande för häradsrätt af personer, som häktats för brott.»

På sätt justitieombudsmannen erinrat, har riksdagen i skrifvelse den 13 april 1904 anhållit, att Kungl. Maj:t ville förelägga riksdagen förslag till lagbestämmelser, ägnade att åstadkomma större skyndsamhet än nu

Utskottets
yttrande.

råder beträffande för brott häktade personers inställande för domstol och företagande av fortsatt rannsaking med dessa personer, där sådan rannsaking erfordras; och har riksdagen därvid dels uttalat sig för en nedsättning till fjorton dagar af den tid, inom vilken enligt nu gällande bestämmelser rannsaking med häktad person bör av häradsrätt företagas, dock med undantag för vissa orter inom landet, dels ock i övrigt såsom önskemål framfört, att viss tid måtte fastställas, inom vilken anmälan om häktning bör göras hos domstol; att den tid efter anmälan om häktningen, inom vilken rannsaking enligt nu gällande bestämmelser skall av rådstuvurätt verkställas, måtte förkortas; samt att stadgande måtte meddelas om viss tid, inom vilken underrätt, där uppskov i målet finnes vara av nöden, bör fortsätta rannsakingen.

Över denna skrivelse, hava såsom justitieombudsmannen jämväl meddelat, utlåtanden avgivits av Kungl. Maj:ts befallningshavande och överståthållarämbetet, varjämte ett flertal andra myndigheter uttalat sig i ärendet, vilket emellertid fortfarande är på Kungl. Maj:ts prövning beroende.

Justitieombudsmannen har uttalat, att myndigheternas oförmåla yttranden giva anledning antaga, att det av riksdagen till Kungl. Maj:t hänskjutna ärendet i själva verket är av större omfattning än av riksdagens skrivelse synes framgå, och att frågan om förundersökningens rätta ordnande är en under nuvarande förhållanden mycket svårlöst fråga. Justitieombudsmannen anser det därför vara att befara, att de av riksdagen i 1904 års skrivelse ifrågasatta lagbestämmelserna ej skola komma till stånd förrän i sammanhang med den stora rättegångsreformen.

Vid sådant förhållande har justitieombudsmannen ansett sig böra underställa riksdagens prövning, huruvida det ej kunde vara lämpligt att oförtövat och oberoende av de mera svårlösta frågorna vidtaga en mindre omfattande lagändring, som syntes kunna utan svårighet genomföras och som skulle i viss mån medföra en förbättring i det bestående. I sådant syfte kunde den ändring göras i 1810 års förordning, att rannsaking med häktad person skall av häradsrätt företagas i regel inom fjorton dagar efter det domaren erhållit underrättelse om häktningen, — endast i ett fåtal domsagor kunde ett längre anstånd anses behöfligt. I sammanhang därmed kunde ock meddelas bestämmelse om den tid, inom vilken underrätt bör fortsätta rannsaking med häktad person, därest icke särskilda omständigheter påkalla längre uppskov, samt föreskrift givas, att då häktning sker, underrättelse därom skall av åklagaren insändas omedelbart till domaren.

Utän tvivel är det, såsom justitieombudsmannen erinrat, i rättssäkerhetens intresse av vikt, att den tid, under vilken häktad person har att

avvakta inställelse inför domstol, så långt ske kan förkortas; och de föreslagna åtgärderna skulle helt visst för ett avsevärt antal tilltalade medföra en förkortning av den tid, som de nu måste tillbringa i häkte.

Om utskottet emellertid tvekat att ansluta sig till justitieombudsmannens förslag, så är det icke därför, att utskottet underskattat vikten och betydelsen av den förbättring, som genom antagande av samma förslag skulle vinnas, utan därför, att utskottet till övervägande upptagit frågan huruvida icke en ny framställning till Kungl. Maj:t i det ämne, som avses i 1904 års riksdags skrivelse, — om en sådan framställning skall göras — lämpligen bör äsyfta ett upptagande av det legislativa arbetet i ämnet i vidare omfattning än som i riksdagsskrivelsen avses.

På sätt justitieombudsmannen erinrat, har överståthållarämbetet i sitt yttrande i anledning av 1904 års riksdagsskrivelse uttalat, att det syntes mindre lämpligt att inskränka förändringen till bestämmelse angående den tid, inom vilken anmälan om häktning skall göras hos domstol, samt förkortning av den tid, inom vilken rannsaking skall av domstol företagas och, där så erfordras, fortsättas. Enligt överståthållarämbetets mening måste det ock i allmänhet anses, att såväl det allmännas som den häktades bästa mest tillgodoses därigenom, att de förhållanden, som röra brottet, utredas och den bevisning, som finnes, samlas och ordnas, innan rannsakingen av domstolen företages, varigenom just möjligheten av en snabb och fullständig rannsaking i målet skulle främjas. — I Konungens befallningshavandes i Malmöhus län yttrande över samma riksdagsskrivelse har uttalats den mening, att frågorna, huruvida en för brott misstänkt person får före häktningen tagas i förvar för den förberedande undersökningen, huru länge han får för detta ändamål kvarhållas, varest han under tiden skall förvaras och huru därunder skall med honom beträffande hans underhåll och i andra avseenden förfaras, äro vida mera beaktansvärda än spørsmålet om tiden, inom vilken anmälan om häktningen skall göras hos domstolen. Jämväl åtskilliga andra av de hörda myndigheterna hava uttalat sig för behovet av reglering i lag av omförmälta s. k. anhållningsrätt.

De synpunkter för frågans bedömande, som sålunda framhållits av förenämnda myndigheter, synas utskottet vara av beskaffenhet att förtjäna synnerligt beaktande. Härtill kommer, att, enligt utskottets uppfattning, behovet av normerande lagbestämmelser angående åtals- och polismyndighets befogenhet i fråga om häktning och andra i brottsefterforskningens och brottsutredningens intresse nödiga ingrepp i den allmänna medborgerliga rätten till personlig frihet och skydd för hem och egendom framträder med alltjämt ökad styrka. Å ena sidan har på detta område ömtåligheten

för allt som kan få sken av ett myndigheternas av fasta lagbestämmelser obundna godtycke i hög grad stegrats; å andra sidan hava anspråken på ett handlingskraftigt och framgångsrikt ingripande till uppdragande av gärningsmännen till grövre brott och målens fullständiga utredande jämväl stigit. Behovet av tillräckligt vida, men å andra sidan klart utstakade gränser för de med brottsransakning betrodde myndigheternas makt och av betryggande former för deras verksamhet har blivit alltmera kännbart både hos allmänheten och dessa myndigheter själva.

Utskottet vill vidare erinra, hurusom riksdagen i fråga om en annan vid förundersökning i brottmål förekommande grannlaga och viktig åtgärd, nämligen husrannsakan, redan den 4 mars 1910 i en på justitieombudsmannens initiativ avlåten skrivelse till Kungl. Maj:t uttalat sig för en lagreglering och därvid jämväl antytt sin uppfattning att vissa andra ingrepp, nämligen kroppsrensningen och kroppsbesiktning, borde i sammanhang därmed uppmärksammas av lagstiftningen. I justitieombudsmannens vid innevarande års första riksdag avgivna ämbetsberättelse har återgivits en av nuvarande ämbetsinnehavarens företrädare till Kungl. Maj:t ingiven framställning i samma ämne, varav inhämtas att väl de flesta myndigheter, som över riksdagens nyssnämnda skrivelse avgivit infordrat yttrande till Kungl. Maj:t, uttalat sig tillstyrkande, men att emellertid från flera håll framställts invändningar mot en enstaka, på de i skrivelsen omförmälda ämnen inriktad lagstiftningsåtgärd. Det synes utskottet, att jämväl berörda av riksdagen framförda önskemål säkrast främjades genom att förorda, att förundersökning i brottmål och därvid förekommande ingrepp bleve föremål för lagstiftning i ett sammanhang och jämte häktningsinstitutet.

Mot ett upptagande av ett reformarbete i dessa vidare mått kan enligt utskottets uppfattning icke med tillräckligt fog invändas, att det samma vore av beskaffenhet att kunna genomföras endast i sammanhang med den allmänna reformen av rättegången i brottmål. Sant är visserligen, att en fullt tillfredsställande ordning kan vinnas först i samband med omdaning av brottmålsprocessen i dess helhet och därmed i samband stående organisatoriska reformer på domstols-, åtals- och polisväsendets område. Men detta gäller, såsom ock i riksdagens förutnämnda skrivelse den 13 april 1904 erinras, redan om de där ifrågasatta begränsade reformer rörande häktningstid. Att det däremot låter sig göra att, i avsakta på en allmänare reform, till särskild behandling utbryta partiet rörande häktning och förundersökning, likasom att en provisorisk lösning av reformproblemet i denna del är av trängande behov påkallad, blev redan för trettio år tillbaka erkänt och ådagalagt, då Nya lagberedningen

på nådigt uppdrag utarbetade sitt »förslag till lag om vissa bestämmelser om rättegång i brottmål». Detta förslag innefattade nämligen reglering av just ifrågavarande ämnen jämte de därifrån fristående frågorna om åtalsrätt och skadestånd i brottmål. Såsom justitieombudsmannen i sin förevarande framställning erinrat, blev ock på grundval av förslaget proposition avlåten till 1886 års riksdag. Propositionen, som av lagutskottet tillstyrkts, vann visserligen icke riksdagens bifall; men denna utgång torde ingalunda kunna anföras såsom bevis mot lämpligheten och genomförbarheten av en partiell reform av ifrågavarande omfattning, utan synes hava berott på särskilda omständigheter, som icke längre äga aktualitet. Det är vidare uppenbarligen av största betydelse, att man i lagberedningens utarbetade och av högsta domstolen granskade förslag äger tillgång till en utgångspunkt och ett fast tekniskt underlag för ett återupptaget lagarbete på området. Även om det må befinnas, att förslaget i viktiga stycken tarvar ändring och bearbetning för att motsvara nutida åskådningar och behov, är det omförmälda förhållandet tydligen ägnat att väsentligt underlätta arbetet, som med hänsyn härtill borde kunna utan större tidsutdräkt bringas till fullbordan och dess resultat föreläggas riksdagen.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av justitieombudsmannens förevarande framställning, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t, med åberopande av riksdagens i skrivelser den 13 april 1904 och den 4 mars 1910 i särskilda hänseenden uttalade önskemål, anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, i ändamål att för tiden intill dess ny allmän rättegångsordning i brottmål kan komma till stånd i görligaste måtto avhjälpa bristen på tidsenliga och fullständiga bestämmelser rörande förundersökning och häktning i brottmål, låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i dessa ämnen.

Stockholm den 10 juli 1914.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.
